

บทที่ ๔

พัฒนาการของรามัญนิกายในประเทศไทย

บทนี้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอพัฒนาการของรามัญนิกายในประเทศไทย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของรามัญนิกายด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการพระศาสนา และด้านธรรมเนียม โดยแยกประเด็นไว้ดังนี้

๔.๑ พัฒนาการของรามัญนิกายด้านการปกครอง

การปกครองของรามัญนิกายในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แยกออกไปต่างหากจากคณะสงฆ์ไทย มีพัฒนาการโดยลำดับ ดังนี้

- ๑) มีเจ้าคณะใหญ่ปกครอง
- ๒) มีพระราชคณะชั้นรอง ๆ ลงมาเป็นผู้ช่วยคณะ
- ๓) ตามหัวเมืองต่าง ๆ ที่มีพระสงฆ์รามัญอยู่ ให้มีเจ้าคณะเมืองประจำเมืองนั้น ๆ ปกครองรองลงไป
- ๔) มีพระราชคณะ ฝ่ายรามัญปรากฏในบัญชีตำแหน่งพระราชคณะในกรุงนอกกรุง คือ

- (๑) พระไตรสรณรัช วัดจอมปู ขึ้นคณะซ้ายองค์หนึ่ง
- (๒) พระอริยรัช วัดจงกรม ขึ้นคณะขวาองค์หนึ่ง^๑
- ๕) ในหัวเมืองปักษ์ใต้ที่ขึ้นคณะคามวาสีฝ่ายขวา มีบัญชีรายชื่อเจ้าคณะเมือง อาทิคือ
 - (๑) พระครูรามัญญธิบตี ประจำเมืองกาญจนบุรี
 - (๒) พระครูอินทมนี ประจำเมืองกาญจนบุรี
 - (๓) พระครูอินทเขมา ประจำเมืองราชบุรี^๒

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ทรงพระกรุณาให้จัดหาพระมหาเถระฝ่ายรามัญซึ่งรู้พระวินัยปริยัติได้ ๓ รูป ทรงตั้งและโปรดให้ไปครองวัดดังนี้

^๑สมเด็จพระมหาพรหมคณาธิบดีราชานุภาพ, ตำนานคณะสงฆ์, (พระนคร : วัชรินทร์การพิมพ์, ๒๕๑๐), หน้า ๒๓.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔.

๑) เป็นพระมหาสุเมธอาจารย์ องค์หนึ่ง ให้ไปครองวัดตองปุ (วัดชนะสงคราม) เมื่อสมเด็จพระอนุชาธิราชทรงสร้างวัดตองปุขึ้นใหม่

๒) เป็นพระไตรสรณรัชช องค์หนึ่ง ไปครองวัดบางหลวง เป็นเจ้าคณะรามัญในแขวงเมืองนนทบุรีและสามโคก

๓) เป็นพระสุเมธน้อย องค์หนึ่ง ให้ไปครองวัดบางยี่เรือใน^๓

คณะสงฆ์รามัญนิกาย ใช้การปกครองแบบเดียวกับที่ใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีปรากฏนามเจ้าคณะ ดังนี้

๑) มีเจ้าคณะใหญ่ว่า พระมหาสุเมธอาจารย์ เปลี่ยนเป็น พระสุเมธอาจารย์

๒) มีเจ้าคณะรองหนึ่งตำแหน่ง คือพระคุณวงศ์ หรือ พระภูหลวงษ์

๓) มีพระราชคณะชั้นรอง ๆ ลงมาช่วยราชการคณะ

๔) มีพระครูเจ้าคณะเมืองประจำเมืองต่าง ๆ ที่มีวัดและชาวมอญอาศัยอยู่

๕) คณะสงฆ์รามัญทั้งปวงพึงบังคับบัญชาสมเด็จพระสังฆราชแต่ผู้เดียว^๔

ในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯให้รวมพระอารามหลวงกับวัดราษฎร์ในกรุงเทพฯเข้าเป็นคณะหนึ่งต่างหากเรียกว่า “คณะกลาง” ขึ้นในกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส^๕

ส่วนคณะรามัญนิกายมีพัฒนาการและเปลี่ยนแปลงดังนี้

๑) รวมวัดที่พระสงฆ์เป็นรามัญเข้าไว้ด้วยกัน

๒) มีพระสุเมธอาจารย์เป็นเจ้าคณะเช่นเดิม

๓) คณะสงฆ์รามัญได้ไปขึ้นกับคณะกลาง

๔) วัดชนะสงครามกับวัดในเมืองนครเขื่อนขันธ์ ไปขึ้นกับคณะกลาง

๕) วัดรามัญในเขตเมืองใดก็ขึ้นกับเมืองนั้น

และในรัชกาลที่ ๓ นี้ ได้มีการปรับปรุงคณะสงฆ์ครั้งสำคัญ คือการปฏิรูปศาสนาซึ่งมีผลทำให้เกิดนิกายใหม่ในวงการสงฆ์ไทย คือธรรมยุติกนิกาย โดยมีพระสงฆ์รามัญนิกาย ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับปฏิรูปอย่างสำคัญ^๖

^๓เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๑, (พระนคร : คุรุสภา, ๒๕๐๓), หน้า ๓๐.

^๔สุภรณ์ โอเจริญ, มอญในเมืองไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘๘-๑๘๙.

^๕สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, ตำนานคณะสงฆ์, หน้า ๔๖.

^๖สุภรณ์ โอเจริญ, มอญในเมืองไทย, หน้า ๑๙๐.

ในรัชกาลที่ ๔ การปกครองคณะสงฆ์รามัญ ยังคงใช้แบบที่เคยปฏิบัติมาในสมัยรัชกาลที่ ๓ มีพัฒนาการเพิ่มขึ้นคือมีการตั้งราชทินนามพระราชคณะฝ่ายรามัญอีก ๒ ตำแหน่ง ได้แก่

๑) พระรามัญมุณี

๒) พระรามัญมหาเถร^๖

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ คณะสงฆ์รามัญนิกาย ได้แยกย้ายไปขึ้นกับคณะทั้ง ๔ เหมือนคณะสงฆ์ไทยเช่นเดิม แต่มีพัฒนาการและเปลี่ยนแปลงดังนี้

๑) พระยาภาสกรวงศ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งพระสุเมธจารย์ขึ้นเป็นเจ้าคณะใหญ่คณะรามัญตามเดิม

๒) พระสุเมธจารย์ได้มีหมายไปยังพระคุณวงศ์ให้ส่งบัญชีจำนวนวัดรามัญ เจ้าอาวาสเจ้าอธิการ ตลอดจนพระสงฆ์สามเณรที่ขึ้นกับพระคุณวงศ์ไปให้ เพื่อจะรวบรวมส่งให้กับกรมสังฆการี กระทรวงธรรมการ แล้วจึงยกไปรวมกับธรรมยุต

๓) พระคุณวงศ์ ไม่ยอมปฏิบัติตามและไม่ยอมขึ้นกับพระสุเมธจารย์

๔) กรมสังฆการีจึงต้องทำการไต่ถามและรับเป็นผู้บังคับบัญชาพระคุณวงศ์ โดยเป็นผู้เรียกเก็บบัญชีวัดมอญที่เคยขึ้นกับพระคุณวงศ์ทั้งหมด

๕) พระสุเมธจารย์เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์รามัญอื่น ๆ

๖) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ไม่เต็มพระทัยรับรามัญนิกายเข้ากับคณะธรรมยุต ทรงมอบให้พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากร เจ้าคณะรองปกครอง

๗) พระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากร ไม่เต็มพระทัย กรมสังฆการีจึงต้องรับหน้าที่ในการปกครองคณะรามัญทั้งหมดทั้ง ๒ ฝ่ายคือ ฝ่ายพระสุเมธจารย์ และฝ่ายพระคุณวงศ์^๗

๘) วัดรามัญบางวัดที่ไม่พอใจการปกครองของพระสุเมธจารย์ ได้พากันเลิกละจากการปกครองของเจ้าคณะโดยไปบวชแปลงเป็นธรรมยุตและขอขึ้นกับคณะธรรมยุต

๙) พระรามัญที่แปลงเป็นธรรมยุตบางสำนัก มีความประพฤติไม่ถูกต้องตามธรรมเนียมของคณะธรรมยุต สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงไม่ทรงรับ

^๖เจ้าพระยาวิชิตรวงษ์วุฒิไกร, ตำนานพระอารามแลทำเนียบสมณศักดิ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทย, ๒๔๕๑), หน้า ๑๖๕.

^๗สุภรณ์ โอเจริญ, มอญในเมืองไทย, หน้า ๑๕๐-๑๕๓.

สำนักนั้น ๆ เข้าอยู่ในสังกัดของคณะธรรมยุต ได้ทรงเรียกพระสงฆ์เหล่านั้นว่า “รามัญแปลง” หรือ “มอญแปลง”^๕

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้มีการปรับปรุงครั้งสำคัญ นั่นคือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมอบอำนาจสิทธิขาดในการปกครองบังคับบัญชาคณะสงฆ์ในประเทศไทยแด่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระองค์ได้ทรงพยายามปรับปรุงการคณะสงฆ์ให้เจริญรุ่งเรืองในทุกทาง^๖ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ แบ่งการปกครองออกเป็น ๔ คณะ คือ คณะเหนือ คณะใต้ คณะธรรมยุต และคณะกลาง มีเจ้าคณะปกครองลดหลั่นกันลงมาตามลำดับ คือมีเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวง เจ้าคณะหมวด และเจ้าอาวาส คณะสงฆ์รามัญนิกายมิได้แยกเป็นคณะหนึ่งต่างหาก เพราะพระสงฆ์ในคณะนี้ไม่เจริญด้วยคุณธรรมและมีจำนวนน้อย เจ้าคณะเอาไว้ไม่อยู่ จึงไม่ได้รับยกย่องเป็นคณะต่างหาก วัดรามัญอยู่ในเขตเมืองใดคณะใดก็ขึ้นเมืองนั้นคณะนั้น คณะรามัญเป็นคณะอันมีแต่ชื่อ^๗ ในรัชกาลปัจจุบันวัดพระสงฆ์มอญโดยทั่วไปมีพระสงฆ์ไทยรวมอยู่ด้วยจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะวัดบางวัดตั้งอยู่ในชุมชนที่เป็นชาวไทย พระสงฆ์รามัญเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ไทยมากขึ้น ดังนั้นด้านการปกครองจึงได้พัฒนาการไปรวมกับคณะใดคณะหนึ่งกับพระสงฆ์ไทย^๘

๔.๒ พัฒนาการของรามัญนิกายด้านการศึกษา

การศึกษาของพระสงฆ์มอญนั้นศึกษาพระวินัย จึงสอบแต่คัมภีร์พระวินัย เดิมกำหนดเป็น ๓ ประโยค ต่อมาได้พัฒนาการเพิ่มขึ้นอีก ๑ ประโยค จึงรวมเป็น ๔ ประโยค กำหนดหลักสูตรและการสอบดังนี้

- ประโยคที่ ๑ สอบคัมภีร์อาทิกกรรมหรือปาจิตติย
- ประโยคที่ ๒ สอบคัมภีร์มหาวรรคหรือจุลวรรค
- ประโยคที่ ๓ สอบคัมภีร์บาลีมุตตกวินยวินิจัยสังคหะ
- ประโยคที่ ๔ สอบคัมภีร์ปฐมสมันตปาสาทิกา

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๔.

^๖พระครูโชติธรรมสุนทร (พระมหาช่วง อุ่เจริญ), รามัญญานุสรณ์, (กรุงเทพมหานคร : วัดอาวุธวิกสิตาราม, ๒๕๓๕), หน้า ๓๓.

^๗สุภรณ์ โอเจริญ, มอญในเมืองไทย, หน้า ๑๕๕.

^๘พระครูโชติธรรมสุนทร (พระมหาช่วง อุ่เจริญ), รามัญญานุสรณ์, หน้า ๓๕.

การศึกษาพระปริยัติธรรมและการสอบไล่พระปริยัติธรรมของพระสงฆ์รามัญ ได้มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาแล้ว เพราะพระสงฆ์รามัญได้ตั้งเป็นหลักฐานมาตั้งแต่ครั้งพระมหาเถรคันฉ่องได้นำพระภิกษุสามเณรอพยพเข้ามาตามเสด็จสมเด็จพระนเรศวรพร้อมกับครอบครัวไทย

วิธีการสอบเปรียญรามัญนั้น ปรากฏตามความในลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสว่า ในการสอบพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์รามัญ มีพระเถระของทั้งสองฝ่าย คือทั้งรามัญและไทย ร่วมประชุมเป็นกรรมการฟัง เพราะสมัยนั้นแปลปากพระนักเรียนแปลประโยคในคัมภีร์ตามที่ตนจับสลากได้เป็นภาษารามัญ วิธีการสอบแบบนี้ได้ใช้มาเป็นเวลานาน จนถึงตลอดสมัยรัชกาลที่ ๕^{๑๑}

ต่อมาได้พัฒนาการมาเป็นการสอบด้วยวิธีเขียนตามการสอบของคณะสงฆ์ไทย ในสมัยรัชกาลที่ ๖ โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ทรงปรับปรุงการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทย ก็ทรงปรับปรุงการเรียนการสอนของคณะสงฆ์รามัญด้วย^{๑๒}

เมื่อทรงปรับปรุงการศึกษาของพระสงฆ์ไทยแล้ว ก็ทรงปรับปรุงการศึกษาของพระสงฆ์รามัญ โดยทรงปรารภว่า “เห็นว่าการเรียนของภิกษุสามเณรรามัญเสื่อมลง การอนุญาตให้แปลในภาษารามัญนั้น ไม่เป็นไปเพื่อเจริญความรู้แห่งพวกรามัญเลย ฝ่ายเราก็จัดการบำรุงไม่ถนัด ฝ่ายเขาก็ไม่สามารถพอจะบำรุงความรู้ของพวกตนเองได้เป็นเหตุไม่ให้พวกรามัญเอาใจใส่ภาษาสำหรับบ้านเมือง”^{๑๓} ในบัดนี้พระราชคณะเปรียญรามัญเองก็มีน้อย ทั้งไม่เป็นหลักฐานพอจะสอบความรู้ของพวกตนได้ เพราะฉะนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงทรงให้เลิกการสอบพระปริยัติธรรมแบบรามัญเสีย ให้พระรามัญที่อยากจะเล่าเรียน ก็ให้เรียนเหมือนอย่างฝ่ายไทยด้วยประการทั้งปวง^{๑๔} ดังกล่าวมานี้นับว่าเป็นพัฒนาการด้านการศึกษาของพระสงฆ์สามเณรรามัญที่ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีแบบไทยจนถึงจบเป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค ในปัจจุบันพระสงฆ์รามัญที่อยู่ในประเทศไทย โดยเกิดในประเทศไทย บรรพชาอุปสมบทในประเทศไทย ไม่ว่าจะสังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุตหรือมหานิกาย สอบได้

^{๑๑} สุเขาว์ พลอยชุม, คณะสงฆ์รามัญในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖๑-๒๖๒.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๒.

^{๑๓} ลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ พระองค์นั้น ที่ ๖๔/๑๖๕ ลงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ร.ศ.๑๓๐ ถึงพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ผู้รั้งตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ, อ้างใน สุเขาว์ พลอยชุม, คณะสงฆ์รามัญในประเทศไทย, หน้า ๒๖๓.

^{๑๔} สุเขาว์ พลอยชุม, คณะสงฆ์รามัญในประเทศไทย, หน้า ๒๖๔.

เป็นเปรียญ ๕ ประโยค และเป็นพระราชกณณีมีจำนวนมากหลายรูป ถือว่าเป็นพัฒนาการอย่างหนึ่งของรามัญนิกายในประเทศไทย

๔.๓ พัฒนาการของรามัญนิกายด้านการพระศาสนา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อพระมหาเถรคันฉ่องและพระภิกษุสามเณรรามัญอื่นอพยพเข้ามาพร้อมด้วยสมเด็จพระนเรศวรนั้น คณะสงฆ์รามัญนิกายได้เผยแพร่ลัทธิวิธีพระพุทธศาสนาแบบรามัญแก่กรุงศรีอยุธยาโดยทั่วไป ตลอดจนถึงตัวเมืองใกล้เคียง ในบริเวณใดที่เป็นหมู่บ้านมอญ ได้ร่วมกันสร้างวัดมอญขึ้น เพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาและบวชกุลบุตรในหมู่บ้านนั้นด้วย^{๑๑} ทำให้พระพุทธศาสนาแบบรามัญนิกายเผยแพร่มายังจนถึงปัจจุบัน กอรปกับชาวมอญอพยพเข้ามาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ไทยทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้ตั้งถิ่นพำนักอยู่ที่อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จึงทำให้วัดรามัญเกิดขึ้นในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ปรากฏในปัจจุบัน อาทิ วัดจันทร์กระพ้อ วัดศาลาแดง วัดสองพี่น้อง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี วัดเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และวัดโพชนัดพลเสพ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ล้วนเป็นวัดรามัญที่พระสงฆ์มอญและชาวมอญร่วมกันสร้าง เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา ให้พรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรผู้ศรัทธา และใช้เป็นที่พักบวชปฏิบัติธรรมทางศาสนา เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมนิยมประเพณีของรามัญนิกายด้วย มีประเพณีวัฒนธรรมทั้ง ๑๒ เดือนดังนี้

๑. เดือนเมษายน

มีการแห่เป็งซังกราน (ข้าวแช่) ไปทำบุญตามวัด ปล่อยนก ปล่อยปลา สรงน้ำพระการเวฬุใหญ่ และแห่นางสงกรานต์ เป็นต้น

๒. เดือนพฤษภาคม

ชาวมอญนิยมไปทำบุญและรดน้ำต้นไม้ ปลูกต้นไม้ตามวัด เพื่อเป็นเครื่องเตือนจิตระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน คือ ถวายน้ำสรงที่โคนต้นไม้แทนถวายน้ำสรงพระบรมศพองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะมีการแต่งกายของสาวมอญ

๓. เดือนมิถุนายน

ชาวมอญนิยมบวชลูกหลานเพื่อเป็นการสืบทอดอายุของพระพุทธศาสนา ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยเพื่อทำใจให้ผ่องใส

^{๑๑} พระครูโชติธรรมสุนทร (พระมหาช่วง อุ่เจริญ), รามัญญาณุสรณ์, หน้า ๒๖.

๔. เดือนกรกฎาคม

ชาวมอญหล่อเทียนเข้าพรรษาและแห่เทียนเข้าพรรษาเพื่อไปถวายตามวัดต่าง ๆ ที่ตนนับถือตลอดถวายผ้าอาบน้ำฝนด้วย

๕. เดือนสิงหาคม

ชาวมอญนิยมนำบุญตั้งเป็นทุนมูลนิธิเพื่อเก็บดอกผลบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญถาวรต่อไป

๖. เดือนกันยายน

ชาวมอญนิยมนำบุญตักบาตรน้ำผึ้งตามวัดที่มีพระสงฆ์มอญ และหมู่บ้าน ชาวมอญทั่วไป นิยมตักบาตรน้ำผึ้งกันทุกปี

๗. เดือนตุลาคม

ชาวมอญทำบุญออกพรรษาดักบาตรเทโวและตักบาตรดอกไม้

๘. เดือนพฤศจิกายน

ชาวมอญทำบุญทอดกฐินและผ้าป่า

๙. เดือนธันวาคม

ชาวมอญทำบุญด้วยผลิตผลของเกษตรกรรมใหม่ เช่น ข้าวใหม่ (ตำข้าวเม่า) ผลไม้ซึ่งออกผลใหม่ ๆ นำมาถวายพระ

๑๐. เดือนมกราคม

ชาวมอญทำบุญด้วยกาลทาน ๕ ประการ คือ

๑๐.๑ ทำบุญกับพระอาคันตุกะมาพักแรมตามวัดของตนเพื่อเป็นการปฏิสังขรณ์ต้อนรับพระสงฆ์

๑๐.๒ ทำบุญกับพระภิกษุซึ่งเดินทางไกลหรือออกธุดงค์ เพื่อปฏิบัติธรรม

๑๐.๓ ทำบุญกับพระภิกษุกับพระสงฆ์อาพาธ ซึ่งถือว่าได้บุญล้ำเลิศประเสริฐนัก

๑๐.๔ ทำบุญให้ทานแก่บุคคลซึ่งประสบทุกข์ภัย คือข้าวยากหมากแพงและสงเคราะห์ ประชาชนประสบเคราะห์กรรมหนัก เช่น อัคคีภัย วาตภัย เป็นต้น

๑๐.๕ ทำบุญให้ทานด้วยผลิตผลเกษตรกรรมใหม่ เช่น ข้าวใหม่ ผลไม้ใหม่

๑๑. เดือนกุมภาพันธ์

ชาวมอญทำบุญด้วยฟืนเพื่อให้พระภิกษุผิงไฟและถวายผ้าห่มกันหนาว ตลอดจนถวายข้าวยาก เป็นต้น

๑๒ เดือนมีนาคม

ชาวมอญพร้อมใจน้อมสการสักการะพระเจดีย์เลี้ยวเกิง ตลอดจนจัดงานสมโภชพระเจดีย์เลี้ยวเกิงที่เมืองย่างกุ้ง^{๔๔}

พระสงฆ์รามัญเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด จึงทำให้เกิดพัฒนาการด้านการพระศาสนาที่สำคัญขึ้นในวงการคณะสงฆ์ไทย นั่นคือเกิดธรรมยุติกนิกาย โดยมีรามัญนิกายเป็นครู ดังมีปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับวงศ์ธรรมยุตว่า

เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๕ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีวอก นศก จุลศักราช ๑๑๘๖ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ครั้งยังเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎ สมมุติเทววงศ์ พงศาอิสสรกษัตริย์ ขัตติยราชกุมาร ได้เสด็จออกทรงผนวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยมีสมเด็จพระสังฆราช (ค่อน) เป็นพระอุปัชฌาย์ ทั้งนี้ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สมเด็จพระชนก

ครั้นทรงผนวชแล้วได้เสด็จประทับอยู่วัดมหาธาตุ ทรงปฏิบัติอุปัชฌาย์วัดตามควรแก่พระวินัยอยู่ ๓ วัน แล้วจึงเสด็จไปจำพรรษา ณ วัดสมอราย (วัดราชาธิวาส) ทรงศึกษาและปฏิบัติไปก็ได้ทราบว่า หลักการปฏิบัติสัสน ขาดหลักฐานอ้างอิงที่แน่นอน เป็นแต่เพียงรับฟังคำบอกเล่าของโบราณจารย์ ปฏิบัติไปก็ยิ่งห่างไกลจากความรู้ จึงทรงตั้งพระทัยว่า จะต้องศึกษาให้แตกฉาน เพื่อให้ทราบหลักฐานที่แน่นอน ดังนั้นจึงเสด็จกลับมายังวัดมหาธาตุอีกครั้งหนึ่ง

ครั้นทรงสอบถามถึงระเบียบแบบแผน และกัมภีร์แสดงข้อปฏิบัติต่าง ๆ ก็ได้ทราบว่า ศาสนวงศ์อันตรธานมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าโน้นแล้ว ทรงระอาพระทัยเห็นว่า พระพุทธศาสนาขาดรากเหง้าสำคัญไปแล้ว การบวชเป็นบรรพชิตก็เป็นเพียงปฏิบัติตามธรรมเนียมกันเท่านั้น

ครั้นเพลากลางวัน วันหนึ่งพระองค์เสด็จเข้าไปในพระอุโบสถวัดมหาธาตุ ทรงบูชาพระรัตนตรัยและอารักขเทพยดา แล้วทรงตั้งสัจจกิริยาธิษฐานว่า ข้าพเจ้านี้ขออุทิศต่อพระผู้มีพระภาค ออกบวชด้วยความเชื่อความเลื่อมใส มิได้เพ่งต่ออามิสสิ่งหนึ่งสิ่งใดมีลาภยศสรรเสริญเป็นต้น ถ้าวางศับรรพชาอุปสมบทที่เนื่องมาแต่พระศุคตทศพลยังมีอยู่ ณ ประเทศใด

^{๔๔}มหาช่วง (โชติปาโล), วัดอาวุธวิกสิตาราม, หนังสืออนุสรณ์ ในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูปฐมธรรมรัต (อำภา) อาทิตโต, (นนทบุรี : บริษัทเอ็น.พี. สกรีนพริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖ - ๔๗.

ทิศใด ขอให้ประสบหรือได้ยินข่าวให้ได้ในสามวันหรือเจ็ดวัน ถ้าไม่เป็นดั่งนั้น ข้าพเจ้าก็จักเข้าใจว่าศาสนวงศ่นั้นสิ้นแล้ว ก็จะสึกเป็นฆราวาสไปรักษาศิล ๕ ศิข ๘ ตามสมควร

ครั้นล่วงมาสองหรือสามวัน พระเถระชาวรามัญองค์หนึ่ง เป็นผู้รู้ข้อวัตรปฏิบัติแตกฉานในพระไตรปิฎก มีอาจารย์นำเลื่อมใส ซึ่งทราบภายหลังว่า พระสุเมธมุนี (ชาย พุทฺธวโธ) สำนักอยู่วัดบวรวงศ เข้าไปปรากฏตัวในพระอุโบสถวัดมหาธาตุที่พระองค์ประทับอยู่ ท่านพระสุเมธมุนี ได้กล่าวศาสนวงศ์ และแสดงข้อวัตรปฏิบัติเป็นที่น่าเลื่อมใส พระองค์ทรงพอพระทัยยอมรับนับถือ พระสุเมธมุนีเป็นพระอาจารย์ ศึกษาพระธรรมวินัยตลอดจนพระไตรปิฎกอย่างแตกฉาน และในปีนั้นเอง (พ.ศ. ๒๓๖๘) พระสงฆ์ไทยธรรมยุติกวศ์หรือพระธรรมยุต ได้เริ่มก่อตัวขึ้น

จากนั้นมาก็มีศิษย์หลวงเข้ารับศึกษาอบรมมากขึ้นเป็นลำดับ ท่านพระสุเมธมุนีก็เป็นอาจารย์สั่งสอนสมาเสมอมาเป็นลำดับ ครั้น พ.ศ. ๒๓๗๒ ได้เสด็จกลับมาจำพรรษา ณ วัดสมอรายอีก ด้วยทรงเห็นว่าที่วัดมหาธาตุนั้นจะเป็นที่หนักใจแก่พระอุปัชฌาย์ และเป็นการอยู่อย่างนานาสังวาส

ปีทีกลับมาวัดสมอรายนั้น เพื่อให้แน่ใจจึงอุปสมบทใหม่อีกที่สีมาน้ำหน้าวัดสมอราย พระสงฆ์ที่เป็นอุปัชฌาย์และนั่งปรกในครั้งนั้นล้วนเป็พระรามัญทั้งสิ้นจำนวน ๒๐ รูป ว่ากันว่าทุกรูปมีพรรษาล่วง ๒๐ แล้วทั้งนั้น อุปสมบทมาแต่กัลยาณิสีมาประเทศมอญ ซึ่งสืบเนื่องมาจากลังกา การกระทำทัฬหีกรรมคราวนี้ได้ทำเต็มพระอชยาศัย เพื่อให้หมดความเคลงพระทัย คือให้สวดกรรมวาจาทำนองมอญและทำนองมคธ ครั้นจบครั้งหนึ่งแล้วก็เปลี่ยนอุปัชฌาย์และคู่สวดชุดใหม่ ในจำนวน ๒๐ รูปนั้น ทำอยู่ทำนองนี้ถึง ๖ ครั้ง ครั้นพระองค์ทำเสร็จแล้วทรงเปลี่ยนทำให้แก่ศิษย์หลวงด้วย

ศิษย์หลวงที่ทำทัฬหีกรรมครั้งนั้นมี ๘ รูปคือ

๑. พระญาณรักจิต (พัก) วัดบรมนิวาส
๒. พระเทพโมลี (เอี่ยม) วัดเครือวัลย์
๓. สมเด็จพระวันรัต (ทับ) วัดโสมนัส
๔. สมเด็จพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ วัดบวรนิเวศฯ
๕. พระครูปลัดทัด วัดบวรนิเวศ
๖. พระศรีวิสุทธิวงศ์ (พัก) วัดบวรนิเวศฯ
๗. พระอมร โมลี (ลบ) วัดบุปผาราม
๘. สมเด็จพระสังฆราช (สา) วัดราชประดิษฐ์ฯ
๙. พระปลัดเรือง

พระรามัญทั้ง ๒๐ รูปนี้ จะอยู่วัดบวรมงคลทั้งหมดหรืออยู่วัดใดบ้างตำนานไม่ได้กล่าวไว้ แต่เข้าใจว่าจะอยู่ต่างวัดกัน ส่วนท่านพระสุเมธมนีนั่นอยู่ประจำที่วัดบวรมงคลตลอดมา เป็นพระเถระรามัญผู้ใหญ่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงยกให้เป็นพระอาจารย์องค์สำคัญ ไปมาหาสู่กันเป็นเนืองนิตย์ บางคราวก็มาประทับอยู่วัดบวรมงคลเป็นเวลานาน ๆ จนถึงกับโปรดให้สร้างตำหนักไว้หลังหนึ่งเพื่อเป็นที่ประทับแรมชั่วคราว ตำหนักนี้ชาวบ้านเรียกกันว่า “แก่งพระจอม” เดิมปลูกเตี้ย ๆ ต่อมาท่านเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ ได้ปฏิสังขรณ์เพิ่มเติมใหม่ ยกพื้นสูงขึ้นพอให้ใช้ชั้นล่างเป็นที่พักร้อน หรือเก็บพัสดุภัณฑ์ของสงฆ์ได้ และใช้เป็นเสนาสนะสำหรับเจ้าอาวาสสืบมา^{๕๙}

๔.๔ พัฒนาการของรามัญนิกายด้านธรรมเนียม

๔.๔.๑ พิธีการบรรพชาอุปสมบท

พระสงฆ์รามัญในประเทศไทยได้กระทำสังฆกรรมโดยเฉพาะในการบรรพชาอุปสมบท ทั้งตามแบบรามัญ คือใช้สำเนียงรามัญ และตามแบบมอญ คือสำเนียงมอญ ดังปรากฏตามตำนานว่า ครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงผนวชอยู่และได้ทำพิธีกรรม (บวชเช้า) ในคณะสงฆ์รามัญในครั้งกระนั้น ซึ่งมีพระอุปัชฌาย์ พระกรรมวาจาจารย์ และพระอันดับเป็นพระรามัญล้วนนั้น พระกรรมวาจาจารย์ต้องสวดญัตติจุตุตถกรรมวาจาทั้งแบบรามัญ สวดด้วยสำเนียงรามัญ และแบบมอญ สวดด้วยสำเนียงมอญ นี่เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า กรรมวาจาในการอุปสมบทกรรมของพระสงฆ์รามัญ คงนิยมใช้ทั้งแบบรามัญและแบบมอญควบคู่กันไปตั้งแต่ครั้งนั้นมาแล้ว เพราะถ้าไม่เป็นของที่นิยมใช้กันแพร่หลายแล้ว พระสงฆ์จำนวน ๑๘ รูป ที่มาเป็นคณะสงฆ์กระทำพิธีกรรมแต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในครั้งนั้น ก็คงจะไม่สามารถพลัดเปลี่ยนกัน เป็น พระอุปัชฌาย์และพระกรรมวาจาจารย์ สวดญัตติจุตุตถกรรมวาจาถวาย จนเป็นที่พอพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทุกองค์เป็นแน่นอน เหตุผลที่ทำเช่นนั้นก็เพื่อให้เกิดความมั่นใจในอุปสมบทกรรมนั้นยิ่งขึ้น^{๖๐}

^{๕๙} ประวัติวัดบวรมงคล, โดยเสด็จพระราชกุศลในการเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานผ้าพระกฐิน ณ วัดบวรมงคลราชวรวิหาร ๗ พฤศจิกายน ๒๕๐๕, (พระนคร : ร.พ.มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕), หน้า ๑๘-๒๒.

^{๖๐} สุขาวดี พลอยชุม, คณะสงฆ์รามัญในประเทศไทย, หน้า ๒๓๒ - ๒๓๔.

๔.๔.๒ พิธีสวดพระปริตรมอญ

พิธีสวดพระปริตรมอญ เป็นธรรมเนียมของพระสงฆ์ที่มีมาแต่โบราณกาล ได้ศึกษาสืบทอดกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน และได้กลายเป็นราชประเพณีอย่างหนึ่งของราชสำนักไทย คือ การสวดพระปริตรแบบรามัญ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีคณะสงฆ์ตำแหน่งพระครูปริตรรามัญชุดหนึ่ง ๔ รูป สำหรับสวดพระปริตรแบบรามัญ และทำน้ำพระพุทธมนต์ในพระบรมมหาราชวังเป็นประจำสืบมาจนทุกวันนี้ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายไว้ในตำนานพระปริตรว่า “ การสวดพระปริตรทำนํามนต์ถือเป็นการสำคัญในราชประเพณีอย่างหนึ่ง มีตำแหน่งพระครูพระปริตรไทย ๔ รูป พระครูพระปริตรมอญ ๔ รูป สำหรับสวดทำนํ้าพระพุทธมนต์ ในบรรดางานพระราชพิธีซึ่งมีสมรฐาภิเษก พระราชาคณะไทยรูปหนึ่ง มอญรูปหนึ่ง กับพระครูพระปริตรมอญต้องเข้ามาสวดทำนํ้าพระพุทธมนต์ที่หอศาสตราคมทุกวันนี้ นํามนต์พระปริตรนั้น ส่วนหนึ่งแบ่งส่งไปสำหรับเป็นนํ้าสรงพระพักตรและโสจสรง อีกส่วนหนึ่งใส่บาตรสองใบ ให้สังฆการีถือตามพระครูพระปริตร ๒ องค์ เข้าไปเดินประด้วยห้อยกาที่ในพระราชวังในเวลาบ่าย ๑๔ นาฬิกาทุกวันเป็นนิตยมาแต่โบราณ^{๒๐}

๔.๔.๓ พิธีถวายเครื่องไทยทาน

พิธีถวายเครื่องไทยทานตามธรรมเนียมมอญ เพื่อเป็นการอุทิศแด่ผู้ล่วงลับไปแล้วให้ได้รับผลานิสงส์ผลบุญกุศลที่ญาติพี่น้องทั้งหลายได้จัดบำเพ็ญกุศล ตามคติความเชื่อของมอญ จึงได้มีการจัดพิธีกรวดน้ำและถวายเครื่องไทยทานอุทิศกุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น พิธีเริ่มด้วยการกล่าวคำกรวดน้ำภาษาบาลีมอญ บรรดาลูกหลานญาติพี่น้องมารวมกันกรวดน้ำด้วยการว่าตามคำของผู้นำสวด พร้อมทั้งค่อยๆ รินน้ำลงในกระตังใบตองขนาดประมาณจานข้าว ในกระตังใบตองนี้ใส่อาหารคาวหวาน และกรวดน้ำลงในกระตังนี้จนจบ จากนั้นจึงถวายเครื่องไทยทานแด่พระสงฆ์ เครื่องไทยทานนี้ โดยทั่วไปคนมอญจะเรียกว่า “กระบุงกรวดน้ำ” เพราะนิยมใส่กระบุงเมื่อถวายพระจะประเคนถวายไปทั้งกระบุง สิ่งของที่จัดถวายพระ แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ เครื่องไทยทานประเภทแรก ได้แก่ อาหารแห้ง ผลไม้ และขนมแห้งต่าง ๆ เช่น ข้าวสาร กะปินํ้าปลา พริกแห้ง หอม กระเทียม เกลือ น้ำตาล เป็นต้น ขนมแห้งต่าง ๆ เช่น มะตูมเชื่อม เปลือกส้มโอเชื่อม ขนมทอด เป็นต้น เครื่องไทยทานประเภทที่สอง ได้แก่ มู้ง หมอน เลื่อ ผ้าห่ม ร่ม รองเท้า เครื่องใช้ที่พระสงฆ์ใช้ได้ หรือใช้ในกิจการของวัด เช่น ถ้วย ชาม ช้อน หม้อข้าว หม้อแกง สิ่งของที่จัดถวายเป็นเครื่องไทยทานนี้ไม่ได้จำกัดว่า ต้องเป็นอะไรบ้าง แต่ส่วนใหญ่อาหารแห้งและเครื่องใช้สอยสำหรับพระสงฆ์นำไปใช้ได้ เครื่องไทยทานดังกล่าว นิยมใส่ในภาชนะขนาด

^{๒๐}พระครูโฆธิธรรมสุนทร, รามัญญานุสรณ์, หน้า ๒๔.

ใหญ่ เช่น กระบุง กระจาด สะอับ ตลอดจนดินเผาขนาดใหญ่ ตามแต่จะหาได้ในแต่ละท้องถิ่น จัดเพียง ๑ ชุด และถวายแด่พระสงฆ์ผู้อาวุโสที่สุดในพิธี ชุมชนมอญบางแห่ง เช่น ชาวมอญ (เม็ง) ทางจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูนจะจัดทำเป็นบ้านขนาดย่อมพอที่หามไปวัดได้ แล้วนำเครื่องไทยทาน เพื่อพระสงฆ์จะได้นำไม้ที่สร้างเป็นบ้านนั้นไปใช้ประโยชน์ในวัดได้ การถวายเครื่องไทยทานหรือกระบุงกรวดน้ำนี้ นอกจากเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ยังเป็นประโยชน์ในการสงเคราะห์พระสงฆ์ ด้วยการถวายเครื่องใช้และอาหารที่จำเป็นแก่การใช้สอย และการบริโภคของพระสงฆ์ด้วย ในโอกาสที่ชาวไทยเชื้อสายมอญได้ทำบุญอุทิศกุศลถวายแด่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบรมมหาราชวังนั้น ได้จัดทำสะอับขนาดใหญ่และประดับตกแต่งอย่างสวยงาม บรรจุเครื่องไทยทานต่าง ๆ ไว้ภายในหลากหลายชนิด จำนวน ๕๐ ชุด ถวายแด่พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ที่นิมนต์มาจากวัดมอญในเมืองไทยทั่วประเทศ พิธีกรวดน้ำ และถวายเครื่องไทยทานตามธรรมเนียมมอญ เพื่ออุทิศกุศลถวายแด่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ครั้งนี้ ถือได้ว่าเป็นการจัดพิธีกรวดน้ำและถวายเครื่องไทยทานธรรมเนียมมอญครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่ง^{๒๒}

๔.๔.๔ พิธีไกวศพ

ในระหว่างพิธีการเผาศพ โดยเฉพาะการเผาศพและเมรุลอยปราสาท ซึ่งตามประเพณีของชาวมอญนั้นจะมีพิธีไกวศพไปพร้อม ๆ กับการเผาศพ การไกวศพนั้นไกวกันตั้งแต่เริ่มเผาไปจนกระทั่งศพมอดไหม้เป็นเถ้าอัฐิ เดิมทีนั้นชาวมอญนิยมทำพิธีเฉพาะกับพระสงฆ์เท่านั้น ต่อมาได้มีการจัดพิธีดังกล่าวนี้ ปัจจุบันยังมีอยู่ทั้งในหมู่ชาวมอญในเมืองไทย และชาวมอญในเมืองมอญ (ประเทศพม่า) ชาวมอญในเมืองไทยทำพิธีนี้เฉพาะกับพระภิกษุสงฆ์พระเถระผู้ใหญ่ระดับเจ้าอาวาสเท่านั้น เนื่องจากเจ้าภาพต้องสร้างเมรุลอยปราสาทขึ้นเอง ก่อสร้างให้สามารถผ่อนรับน้ำหนัก ขณะไกวศพและสามารถป้องกันไฟไหม้เมรุปราสาทได้ด้วยเหตุที่พิธีไกวศพไม่ได้รับความนิยมเหมือนดังเช่นในอดีตนั้น

เนื่องจากในปัจจุบันนิยมเผาศพด้วยเตาเผาไฟฟ้า แก๊ส หรือน้ำมัน รวมทั้งเมรุลอยที่ใช้เป็นเมรุลอยปราสาทที่เข้ามาชั่วคราว จึงไม่เป็นที่สะดวกนักหากจะจัดให้มีพิธีไกวศพอย่างในอดีตระหว่างการเผาศพและทำพิธีไกวศพไปพร้อม ๆ กัน ตลอดเวลานั้น จะมีผู้คอยใช้ใบหว่าพรมน้ำลง

^{๒๒} พิศาล บุญผูก, “พิธีถวายเครื่องไทยทาน (สะอับ) ตามธรรมเนียมมอญ”, ใน ความรู้เรื่องมอญ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วังอักษร, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓๑ - ๑๓๒.

บนศพเป็นระยะ ๆ เชื่อกันว่า มิให้ศพนั้นร้อน อธิบายตามคติมอญว่าให้ผู้ที่ยังอยู่ข้างหลังนั้นเห็น เป็นอุทาหรณ์ว่า แม้ผู้ตายนั้นจะกอปรไปด้วยคุณงามความดี มีผู้ห้อมล้อมพัดี แก้วไกวเท่กลม แต่แท้ที่สุดแล้ว สังขารนั้นก็ไม่วอดพ้นถูกเปลวเพลิงเผาผลาญ สิ่งเดียวที่จะยังหลงเหลือติดตรา ตรึงใจผู้คนไม่ลืม คือ คุณงามความดีเท่านั้น พิธีไกวศพหรือไกวเปลเผาศพนั้น จะเริ่มขึ้นในช่วง เย็นของวันเผา ภายหลังเสร็จจากพิธีเผาหลอกในช่วงประมาณบ่ายสี่โมงเย็นแล้ว จะทำการเผาจริง กันในเวลาประมาณสี่ทุ่ม ซึ่งในเวลานั้นแขกหรือส่วนใหญ่มักจะเดินทางกลับกันเกือบหมดแล้ว เหลือแต่เพียงญาติพี่น้องและลูกศิษย์ลูกหาใกล้ชิดก่อนเริ่มพิธีจะต้องยกโลงปราสาทลงจากที่ตั้ง บนเมรุปราสาทเสียก่อน แห่ศพรอบเมรุปราสาท ๓ รอบ ระหว่างนั้นจึงนำศพออกจากโลง ปราสาท แยกยอดปราสาท (ฝาโลง) และโลงปราสาทไว้ด้านนอก วางศพลงบนตะแกรงลวด ซึ่ง ถักทอคล้าย ๆ กับเปลตาห่าง ๆ กันเปลตาขายนั่นวางท่อนพื้นรองไว้ มุมเปลทั้ง ๔ ด้าน ผูกโยงด้วย โขเหล็กผูกสับหว่างให้ความยาวของมุมแขยงเยื้องกัน แต่ให้ด้านที่อยู่ติดกันมีความสูงเหลื่อมกัน เพื่อให้การไกวเปลศพระหว่างเผามีแรงส่งกลับไปกลับมาด้วยตนเองอยู่ได้เป็นเวลานาน ไม่ต้อง คอยไกวเปลอยู่บ่อยๆ

ส่วนใต้เปลนั้นจะรองด้วยกาบกล้วยและแผ่นสังกะสีรองรับอยู่ไม่ให้เถ้าอัฐิตกเรียรด และรองรับถ่านไฟที่จะร่วงลงมาจากเปลเผาศพ ซึ่งรายรอบเปลเผาศพนี้ได้แก่ เสาปราสาททั้ง ๔ ด้าน ฝั่ม่าน และของตกแต่งปราสาทที่ติดไฟได้ง่ายต้องนำออกไป นำกาบกล้วยสดมาผูกมัดไว้ แทนและคอยพรมน้ำเป็นระยะ ป้องกันการติดไฟ ในอดีตเจ้าภาพจึงอาจมีการ “แทงหยวก” อย่างสวยงามและประดับตกแต่งปราสาท ด้านบนรายรอบ บริเวณที่เปลเผาศพตกแต่งไว้ตั้งแต่การ เชิญศพขึ้นสู่เมรุ เพื่อประโยชน์ในการป้องกันการติดไฟดังกล่าว อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเผาศพ พระสงฆ์มอญในอดีตจะเผาไปทั้งเมรุปราสาทด้วยก็ตาม แต่ก็ยังทำการรื้อลงมาแยกเผาต่างหาก ภายหลังเผาศพและเก็บกระดูกเถ้าอัฐิเรียบร้อยแล้ว ระหว่างเผาศพก็จะทยอยตัดฝายอด โลง ปราสาท และตัวโลงลงไปเผาในเปลด้วย ส่วนเมรุปราสาทนั้น จะรื้อลงมากองสุดไฟเผาต่างหาก ภายหลังจากเก็บอัฐิเรียบร้อยแล้วในวันหลัง ช่วงที่จะทำการเผาศพ บางแห่งอาจมีมอญรำ การแสดงหน้าศพ และมอญร้องไห้ในการเผาศพนั้นจะจุดไฟขึ้นที่เชื้อฟืนและดอกไม้จันทน์ที่รอง อยู่ด้านใต้ก้นเปลไกวศพ มุมด้านหนึ่งของเปลเผาศพนี้จะมีลวดผูกโยงมาทางด้านทิศตะวันออก ของปราสาทเพื่อให้ญาติพี่น้องของผู้ตายได้ไกวเปล การไกวเปลนั้นเช่นเดียวกับการไกวเปลเด็ก ทารกทั่วไป พลางร้องเพลงแห่กลม เพลงดังกล่าวแต่งเป็นกลอนภาษามอญ เนื้อหาเพลงนั้น เป็นการอธิฐานให้ผู้เสียชีวิตไปสู่ภพภูมิที่ดีหมดห่วงหมดทุกข์ เชื่อกันว่าการไกวเปลนั้นเป็นการ ไกวตอบแทน ที่ลูกหลานได้เคยถูกผู้ตายไกวเปลกลมในวัยเด็ก เป็นการส่งวิญญาณ ของผู้บริสุทธิ์ไปสู่สวรรค์ ซึ่งนอกจากญาติพี่น้องและลูกหลานแล้ว ผู้ใดมีจิตศรัทธาก็สามารถจะ

ไกวได้ เนื่องจากพระสงฆ์โดยมากก็ไม่ลุกหลานสายตรงอยู่แล้ว ดังนั้นลูกศิษย์ลูกหาจึงช่วยกันไกวศพอาจารย์ เพราะถือเป็นการทำบุญร่วมกันอย่างใหญ่หลวง ร่วมกันส่งพระอาจารย์กลับสวรรค์^{๒๓}

๔.๔.๕ พิธีสดุดีความสำเร็จของพระพุทธเจ้า

พิธีสดุดีความสำเร็จของพระพุทธเจ้า (หรือที่มอญเรียกว่า “เทาะ-อะ-โยง-จี๊าด”) กระทำในเวลาเช้าตรู่ของวันทำบุญเจ็ดวัน และกระทำกันที่วัด ความมุ่งหมายก็เพื่อจะสร้างพระพุทธรูปใหม่เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เจ้าภาพต้องจัดหาพระพุทธรูปใหม่มา ๑ องค์ เตรียมถาดโลหะ ๑ ใบ ใบโพธิ์ที่ใช้เก็บกระดูกผู้ตายเมื่อวันก่อน ๑ ใบ หนุ้าแพรก ๑ กำ ก่าละ ๑ กิ่ง เหยียนกษาปณ์ ๑ เหยียน พร้อมด้วยธงทิวเครื่องประดับ นอกจากนี้ อาจจะมีข้าวสวยใส่หม้อเล็กๆ หนึ่งใบ บาตรพระใบเล็ก ๆ หนึ่งใบ กับข้าวทิพย์ซึ่งผสมน้ำผึ้งใส่ไว้ในบาตรเล็ก ๆ หนึ่งใบ ทั้งหมดนี้ใส่ไว้ในถาดที่เตรียมไว้ เมื่อนิมิตต์พระมาแล้ว เจ้าภาพก็กระทำพิธีโดยหยิบเอาเหยียนกษาปณ์ ใบโพธิ์กับหนุ้าแพรกหนึ่งกำเตรียมไว้ เมื่อพระสวดคาถา “อะ-เนกะชา ฯลฯ” จบหนึ่งจบ เจ้าภาพก็จะทิ้งของในมือลงในถาดให้เกิดเสียงดังครั้งหนึ่ง เมื่อพระสวดเจ้าภาพทิ้งเหยียนกษาปณ์ ใบโพธิ์และหนุ้าแพรกครบ ๑ เที้ยวแล้วก็ป้อนอันเสร็จพิธี ความหมายของพิธีกรรมอันนี้ก็ คือ การสร้างพระพุทธรูปอุทิศให้ผู้ตาย ทำเป็นประหนึ่งว่าได้มีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นใหม่อีกหนึ่งองค์ ถาดโลหะนั้นเปรียบได้กับถาดใส่ข้าวมธุปายาสที่นางสุชาดาถวายแก่พระพุทธองค์ และพระองค์ได้ทรงลอมถาดนี้เพื่ออุทิศส่วนกุศล แก่แม่น้าเนรัญชรา ถาดนี้ได้จมลงใต้แม่น้าและกระทบกับถาดที่พระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ ได้ลอมอุทิศส่วนกุศลไว้ทำให้เกิดเสียงดังอย่างที่ว่าเจ้าภาพทิ้งเหยียนกษาปณ์ลงในถาด ส่วนหนุ้าแพรกนั้นเป็นหนุ้าแพรกที่ นายโสตถิยะถวายแก่พระพุทธองค์เพื่อปูบัลลังก์ที่ประทับก่อนหน้าที่จะตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ จำนวนหนุ้าแพรก ๔๕ กิ่งนั้น เท่ากับจำนวนก้อนข้าวมธุปายาสของนางสุชาดาที่ถวายแด่พระพุทธองค์ พิธีกรรมนี้ยังมีปฏิบัติกันอยู่ทั่วไปจนทุกวันนี้^{๒๔}

๔.๔.๖ พิธีมอญร้องไห้

การฌาปนกิจศพพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นที่นับถือ หรือพระอุปัชฌาย์เจ้าอาวาสส่วนมากมีพิธีการร้องไห้ ที่เรียกกันทั่วๆ ไปว่า “มอญร้องไห้” โดยทั่วไปใช้ผู้หญิงอายุมาก ผู้เฒ่า

^{๒๓} องค์ บรรจุน, “พิธีไกวศพ”, ใน ความรู้เรื่องมอญ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วังอักษร, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓๘ - ๑๔๑.

^{๒๔} พระครูโชติธรรมสุนทร, รมัญญานุสรณ์, หน้า ๑๑ - ๑๒.

ร้องโอดครวญพรรณนาคุณงามความดีของผู้มรณภาพ ไม่ใช่ร้องไห้มีน้ำตาไหล ส่วนร้องไห้กันจริง ๆ คงจะมีบ้างในหมู่เครือญาติ ลูกศิษย์ผู้ใกล้ชิดสนิทสนม เท่าที่เคยพบเห็นมักร้องไห้ในเวลาติดสัปดาห์หนึ่ง เวลาย่ำรุ่งครึ่งหนึ่ง เวลาซีกศพขึ้นเมรุหรือปราสาทที่จะเผาครึ่งหนึ่ง ประเพณีการร้องไห้ของชาวมอญ สืบเนื่องมาจากพระนางมัลลิกาทรงกรรแสงคร่ำครวญพรรณนาถึงพระพุทธเจ้า มอญจึงเรียกติดปากว่า “เกียะเนียะกย้าจมลลิกาเยียมเพียะกย้าจกรอย” แปลเป็นภาษาไทยว่า พระนางมัลลิกาทรงกรรแสง คร่ำครวญต่อพระบรมศพของพระพุทธเจ้า ชาวมอญนับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด จึงถือเอาเหตุนี้มาเป็นประเพณี แต่ภายหลังคงไม่ใช่พระบรมศพของพระพุทธเจ้า คงเป็นศพพระภิกษุสงฆ์ธรรมดาเท่านั้น และถือเป็นประเพณีเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้ การร้องไห้ของผู้ร้องต้องแต่งตัวให้สะอาดเรียบร้อย นุ่งผ้าซิ่น เสื้อสีขาวเอวรัด มีผ้าสไบเฉียงบ่า นั่งพับเพียบเรียบร้อย ก้มกราบลงแล้วเงยหน้าขึ้นนั่งพับเพียบ ใช้พิณพาทย์นางโหมง พินพาทย์มอญเป็นเครื่องประกอบดนตรี ผู้ร้อง ๆ จบตอนหนึ่งดนตรีทำเพลงสลับกันไปแล้วแต่สั้นหรือยาว เมื่อจบกราบศพด้วยการวระเป็นเสร็จพิธี^{๒๕}

๔.๕ สรุป

การปกครองของรามัญนิกายในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แยกการปกครองต่างหากจากคณะสงฆ์ไทย โดยมีเจ้าคณะใหญ่ปกครอง มีพระราชอาคันตุกะขึ้นรองเป็นผู้ช่วยคณะ ตามหัวเมืองให้มีเจ้าคณะเมืองปกครองรองลงไป สำหรับการศึกษาของพระสงฆ์มอญศึกษาเฉพาะพระวินัยเดิมมี ๓ ประโยค ต่อมาเพิ่มอีก ๑ ประโยค รวมเป็น ๔ ประโยค ด้านการพระศาสนาพระสงฆ์มอญปฏิบัติเคร่งครัดตามพระธรรมวินัย ทำให้พระภิกษุเจ้าฟ้ามงกุฎศรัทธาเลื่อมใสก่อตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้นมา โดยทรงยกย่องพระสงฆ์มอญ “เป็นครู” และมีธรรมเนียมของพระสงฆ์มอญที่มีมาแต่โบราณกาลแล้วพัฒนาการกลายเป็นราชประเพณีอย่างหนึ่งของราชสำนักไทย คือการสวดพระปริตรแบบมอญ

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.